Mūšis už Lietuvos kaimo išlikimą

Lietuvoje kaimo žmogus niekam nerūpi, todėl šimtmečiais buvusiam tautos tradicijų ir kalbos puoselėtojui šalies kaimui ir jo gyventojams iškilo grėsmė. Nors valstybės strategai sukūrė dešimtis strategijų, akivaizdu, kad valdininkų vykdoma politika kaimo atžvilgiu yra bejėgiška. Kodėl?

Žalgirio mūšio išvakarėse kalbėtis, ar laikas kilti į mūšį už lietuvišką kaimą, prie apskritojo stalo susėdo Lietuvos kaimo išlikimo visuomeninės tarybos iniciatyvinės grupės nariai - parlamentaras Jonas RAMONAS, M.Romerio universiteto profesorius akademikas Antanas BURAČAS, Marijampolės apskrities švietimo tarybos narys mokytojas Juozas ROŽAS ir žalgirietis Rolandas PAULAUSKAS.

A.BURAČAS: Minint Lietuvos tūkstantmetį į akis krinta ir skriaudos, neišspręstos problemos. Tarp jų būtent skriauda Lietuvos kaimo gyventojams. Nuolat kalbama, kad žemės ūkis vis mažiau sukuria, vis mažiau reikalingas Lietuvos ateičiai. Lietuvos kaimas pagamina per 4 proc. bendrojo vidaus produkto. Tačiau užmirštama, kad kaimo gyventojai - maždaug trečdalis visų Lietuvoje gyvenančių žmonių. Europa seniai suprato, kad žmonėms, kurie nepajėgs konkuruoti dėl kainų žirklių tarp miesto ir kaimo, reikia teikti pagalbą, kad neatsiliktų pagal savo dvasines galimybes, tuo tarpu Lietuvos valstybės politika kaimo žmonių atžvilgiu - bejėgė.

R.PAULAUSKAS: O kada nors buvo ta politika?

A.BURAČAS: Buvo kai kurie bandymai. Esmė ta, kad ilgus šimtmečius kaimas buvo ir kultūros ugdymo, ir lietuviškų tradicijų išsaugojimo centras. O dabar kaimas praranda tas galimybes, todėl būtina ieškoti naujų formų, kaip daroma Europoje. Didelė pagalba teikiama ir Anglijoje, kur kaimas beveik išnykęs, ir Prancūzijoje, ir Norvegijoje. Suprantama, jeigu ta masė žmonių neteks pragyvenimo šaltinio, tada milžiniška našta guls ant valstybės biudžeto.

R.PAULAUSKAS: Bet sakoma, kad pas mus per daug kaimo gyventojų. Jūs pats paminėjote, kad 30 proc. pagamina tik 4 proc. bendrojo vidaus produkto. Europoje tas santykis kitoks.

A.BURAČAS: Keičiasi procesai: į kaimo pusę juda nemažai intelektualų. Ne tik dailininkai ar liaudies meno tradicijų mėgėjai, paprasčiausiai žmonės keičia gyvenimo būdą. Informacines technologijas galima naudoti ir nesusiejant griežtai savo gyvenamosios vietos su miestu. Žmonės keliasi iš didmiesčių. Judėjimas vyksta abiem kryptimis. Per pastaruosius 10 metų kaimo gyventojų skaičius stabilizavosi ir yra apie 30 proc.

R.PAULAUSKAS: Norite pasakyti, kad kaimo gyventojas nebūtinai žemdirbys. Bet ką daryti kaime inteligentui, jeigu bibliotekų, sveikatos apsaugos įstaigų, kultūros namų tinklas, kuris dar neseniai buvo, beveik visas sunaikintas?

A.BURAČAS: Žmogus, atvykęs iš miesto, turi internetą - informacinių technologijų galimybės nepaprastai didelės. Bet norint į jas įtraukti kaimo žmogų, reikia pastangų, pagalbos. Ne tik pavienių žmonių, bet ir savivaldos institucijų.

R.PAULAUSKAS: Viskas remiasi į pinigus. Kultūros namams išlaikyti reikia lėšų. Informacinės technologijos gerai, bet reikia ir kultūros namų, kurie buria kaimo gyventojus. Šito trūksta. Matau, mokytojas linguoja galvą. Kodėl jūs pasirašėte šį pareiškimą?

J.ROŽAS: Maža Vyriausybės rūpesčio kaimo ateitimi. Matau kaimo žmogaus dvasinį nuosmukį.

R.PAULAUSKAS: Tą patį pasakytų ir mokytojas iš miesto. Sakytų - dvasinis nuosmukis apėmęs ir miestą.

J.ROŽAS: Ne taip aktualu, ne taip matyti. Mieste yra nemažas būrys inteligentų, kurie kitaip rūpinasi savo šeima, vaikais, savo ateitimi. Miestas vystosi visai kita kryptimi. Kaimas labiau moraliai degraduoja, smunka. Pažangesnis jaunimas traukiasi iš kaimo. Lieka daug senesnio amžiaus žmonių ir jaunų, kurie nepritampa kitur. Kaime problemos kur kas aštresnės nei mieste.

R.PAULAUSKAS: Kita vertus, Lietuva maža, atstumas tarp kaimo ir miesto - argi jis toks didelis? Ką šiandien reiškia 50 kilometrų, kai visi ratuoti?

J.ROŽAS: Bet vis dėlto kaimas yra kaimas. Kartais nutolęs tik 20-40 kilometrų nuo rajoninio miesto, o, galima sakyti, yra užkampis. Ten savas gyvenimas, savotiški tarpusavio santykiai. Neišeina atmesti teiginio, kad kaimas vystosi sava linkme. Ir švietimo problemos kaime aštrėja - mažėja mokyklų.

R.PAULAUSKAS: Ar yra standartai? Kiek mažiausiai vaikų turi būti, kad mokykla veiktų?

J.ROŽAS: Šiuo metu tokių standartų nėra. Anksčiau buvo. Pradinę mokyklą palikdavome, jeigu joje mokydavosi bent 10 mokinių. Dabar tokių standartų nėra, priklauso nuo savivaldos, nuo finansinės padėties. Ir kartais esti net 20 mokinių, o mokykla naikinama. Taip buvo Alytaus rajone - didelėse gyvenvietėse buvo panaikintos mokyklos neatsižvelgiant į gyventojų poreikius. Tai sprendžia vietos valdžia. Nors gyventojai priešinasi ir kartais surenkama šimtai prašymų, bet demokratijos lygis mūsų valstybėje gana žemas.

R.PAULAUSKAS: Sakote, kad vietiniai žmonės renka parašus, kad mokyklą paliktų veikiančią, bet juk tie patys žmonės renka ir valdžią. Tai kodėl jie neišsirenka kitos, kuri kitaip spręstų jų reikalus?

J.ROŽAS: Tai dar sudėtingesnis klausimas. Per rinkimus žmonės pažadų kalnais užverčiami. Po rinkimų - kaileliai dažnai išverčiami ir elgiamasi visai kitaip.

R.PAULAUSKAS: Pone Ramonai, jūs irgi pasirašėte pareiškimą. Kiek žinau, jūs ūkininkas ir tapote juo po Kovo 11-osios?

J.RAMONAS: Aš parvažiavau ant pliko lauko. Gyvenau Telšiuose, bet pašauktas nepriklausomybės dvasios pradėjau kurtis laukuose. Ir štai po 20-ies metų, atidavęs gražiausius savo gyvenimo metus ūkiui atkurti, dažnai ir aš, ir nemaža dalis - aš juos pažįstu - Lietuvos ūkininkų pagalvojame, kad veltui to ėmėmės. Vieną kartą atsivertėme internetinius puslapius pasižiūrėti, kiek yra teigiamų pasakymų ar iliustracijų apie dirbantį kaimo žmogų, pabrėžiu - dirbantį, ir kiek neigiamų. Faktiškai vien neigiami. Žemgrobiai, žemvaldžiai, vagys, samdinių išnaudotojai, tinginiai, valstybės plėšikai ir t.t. Tada dažnas kuris galvojo, kad kuria Lietuvą, o matydamas tokį priešiškumą pradėjo vesti derybas su užsieniečiais, kad parduotų ūkius. Kur link vedu: tas branduolys žemdirbių, kurie iš kartos į kartą galvojo, kad Lietuvai kaimas reikalingas ne vien dėl gamybos, bet ir kaip tautos, papročių, kultūros buveinė, jei ne krizė, nebūtų pardavę ūkių. Ir dabar derybas veda. Tuose ūkiuose nešnekės lietuviškai, o šnekės angliškai, vokiškai, daniškai, prancūziškai. Ir užsieniečiai, atsiradę vietoj Ramono ar kito kokio Petraičio ar Jonaičio, abejoju, kad puoselės lietuviškas tradicijas. Tai atvedė prie minties, kad turime pabandyti padaryti viską, kas nuo mūsų priklauso, jog kaime išliktų papročiai, kalba, lietuviškumo dvasia. Nebus kaimo, nebus Lietuvos. Mano kraštietė profesorė Viktorija Daujotytė kartą prieš vieną renginį pasakė: "Viską žinau, tik nežinau, ką daryti". Tos demokratijos, to visuomeninio dialogo esant visoms valdžioms Lietuvoje nėra. Parašų rinkimas, žmonių iniciatyvos - kaip žirniai į sieną. Nei kas girdi, nei klausosi, nei dėmesį kreipia. Kai gauni iš valdininko atsakymą, nors ministerijos įvairios, tekstas beveik tas pats. Ir jame tarp eilučių tau sakoma: kurių galų tu, kvaileli, rašinėji, mums nervus gadini. Vadinasi, ta demokratija, tas dialogas - beviltiškas siekis.

R.PAULAUSKAS: Priminsiu, kad šnekamės Žalgirio mūšio metinių išvakarėse. Ir pokalbis pavadintas "Telkiamos jėgos Žalgirio mūšiui už Lietuvos kaimo išlikimą". Todėl klausiu: kur tie priešai, prieš ką tas Žalgirio mūšis turėtų vykti?

J.RAMONAS: Čia ir yra įdomiausia. Visi sako - šaunuolis, kur eini- visi pritaria, bet rezultatai yra priešingi. Sakoma, kad į kaimą turėtų eiti verslas, gamyba, o kokie kaimo keliai? Ar ūkininkas pats ir kelius turi susitvarkyti, kad išvežtų grūdus? Kas padeda? Niekas. Kur geriau veikia internetas - kaime ar mieste? Be abejo, mieste. Kur pirmiausia elektra per audrą prapuola? Kaime.

R.PAULAUSKAS: Tai kur slepiasi priešas?

J.RAMONAS: Čia ir baisiausia. Jo nematome, tad reikia kovoti kaip su vėjo malūnais.

A.BURAČAS: Aš manau, kad reikia kovoti už kaimą, ne prieš ką nors. Kad būtų nuosekli vizija, kaip Lietuvos kaimas galėtų įžengti į ateities visuomenę. Čia būtų kova su visomis kliūtimis, kurios nebūtinai yra administracinės. Sekti Europos tradicija. Mes įstojome į Europos Sąjungą ne tam, kad vien gautume išmokų stabdydami gamybą, skersdami gyvulius, naikindami mūsų žvejybos laivyną. Be gamybos, dar yra žmonės, o žmonių integracijai Europoje sudaromos išimtinės sąlygos. Pirmiausiai, kaip minėjau, kaimas - tai gyvensenos būdas. Kad būtų išsaugota ta forma, kuriai alternatyvos vis dėlto nerasta, teikiama didelė parama. Visose Vakarų Europos valstybėse.

R.PAULAUSKAS: Jūs sakote - už kaimą. Gerai. Bet kas tada neleidžia šito daryti?

A.BURAČAS: Pirmiausia nėra bendros strategijos. Nėra iniciatyvos. Reikia žmones išmokyti siekti tam tikro konkreteaus tikslo.

R.PAULAUSKAS: Ar galima teigti, kad jūsų iniciatyvinė grupė ir yra toks veiksmas?

A.BURAČAS: Čia yra pradžia. Kad būtų sutelkti žmones, kurie galėtų pagal savo gebėjimus kiek įmanoma daugiau padėti. Sakykime, yra konkreti problema - struktūrinių fondų parama. Labai reikšmingas dalykas, kuris galėtų padėti ir kaimui integruotis. Bet žiūrėkime realiai. Tos lėšos nueina keliems stambiems ūkininkams, kurie švietimo reikalų nesuprantu. Tada laikraščiuose rašė, esą dar nebuvo tokio Seimo nario, kuris nesuprastų švietimo reikalų. Kur suku? Man paskui Seime aiškina, jei esi Seimo narys, privalai viską išmanyti. Baigsis kadencija - vėl nieko neišmanai, tik apie kiaulių auginimą. Manau, tai ir yra dalelė problemą. Patenka ir pradeda galvoti, kad viską gerai išmano. Aš dar kartą deklaruoju - daug visokių dalykų nesuvokiu. Suvokiu šiek tiek apie žemės ūkį. Šiek tiek.

R.PAULAUSKAS: Tai kas sukūrė tą sistemą?

J.RAMONAS: Be abejo, pirmiausia kaltas Seimas. Su partijomis. Kodėl? Ten vienas žmogus nieko nepadarys. Kiekvieną kadenciją Seimo narių, kuriems rūpi kaimas ir kurie gyvena kaime, mažėja. Kiekvienoje kadencijoje daugiau kaip pusė yra vilniečiai. Ir tie žmonės tik deklaruoja rūpinimąsi kaimu. Vienas žemdirbiškas kaimo judėjimas yra buvęs 1992-1996 m., kuris nors kiek judino kaimą ir visuomeniniu, ir politiniu lygiu, tai "Agronomų seklyčia". Jai vadovavo Budvytis, Velikonis, Pronckus. Bet koks rezultatas - juk pavargo bekovodami su vėjo malūnais. Budvytis amžiną atilsį, Pronckus, baigęs dvi kadencijas, gyvena Plungėje. Ir viskas. Štilis. Ar buvo koks rezultatas, kai jie judėjo? Manau, kad vis dėlto buvo. Ir jeigu mums pavyks ką nors panašaus suburti ir įtvirtinti valdžios institucijose bei žmonių smegenyse supratimą, kad Lietuva be kaimo neišliks kaip valstybė, vadinasi, tai bus geras rezultatas. Jeigu nepavyks, gal ir veltui bus dirbta. Bet esminis dalykas, mano nuomone, yra tas, kad visi, kaip Lietuvos piliečiai, privalome bandyti, kad atsisukę atgal galėtume pasakyti: mes bandėme tiek, kiek turėjome jėgų ir sveikatos.

R.PAULAUSKAS: Ūkininkas sako, kad miestiečiai nesupranta rie samdo projektų kūrėjus. Tarsi kažkas daroma, bet nepasiekia konkrečių paprastų kaimo gyventojų, kuriems sunkiausia yra žengti į tą ateitį. Jie visais atžvilgiais atsilieka, jie neturi laiko.

R.PAULAUSKAS: Mes galime vardyti bėdas be galo, bet kas kaltininkas? Iš kur prasideda tos ydos kelias, pone Ramonai? Gal iš Seimo?

J.RAMONAS: Apie kitus Seimo narius aš nenoriu nieko sakyti. Pasakysiu apie save. Kai mane išrinko, labai nuoširdžiai praėjusią kadenciją šnekėdavau, ką suprantu ir ko ne. Kai nuvažiavau į vieną susitikimą mokykloje, pasakiau, kad Ir niekur nėra tokių šalių, kurios liktų visai be kaimo gyvenviečių. Netgi Anglijoje, kuri nepaprastai industrializuota, ir tai protarpiais sušmėžuoja sodybų grupės.

R.PAULAUSKAS: Netgi tokia maža valstybėlė kaip Andora, tarp kalnų įsispraudusi, turi žemės ūkį. Tai vėl grįžtu prie to paties. Prieš ką Žalgirio mūšį organizuoti? Jeigu pas mus visi tokie geri žmonės, visi lyg viską supranta, priešų nėra, o niekas nejuda.

J.ROŽAS: Frosto žodžiais, pasaulyje pilna žmonių, kurie pasiryžę vieni darbuotis, o kiti leisti jiems tai daryti. Ir šitas komponentas - leisti jiems daryti - pas mus taip sugniuždytas, taip apraizgytas biurokratijos pančiais, kad išsilaisvinti, atsiskleisti žmogui, parodyti savo iniciatyvą nepaprastai sudėtinga. Todėl šiandien mums reikia kalbėti. Kalbantis žmogus - gyvas žmogus. Tylintis žmogus - mirštantis žmogus. Reikia išrauti tą lietuvių nuolankų būdą. Kaip sakė Justinas Marcinkevičius, "aš kaltinu visus visus visus, išmokiusius lietuvį nuolankumo". Mes per daug esame nuolankūs. Jeigu mūsų kalbėjimas pažadins dešimtis, šimtus, kaip kalbėjo dabartinė prezidentė, kad žmogus turi būti išgirstas, gal mūsų darbas atneš šiokių tokių rezultatų.

A.BURAČAS: Faktiškai mes kovojame su žmogaus sielos abejingumu, valstybės bejėgiškumu, kovojame už tai, kad padėtis pasikeistų iš esmės. Man visam gyvenimui įstrigo vaizdiniai, kai kalnų rajonuose, Tadžikijoje ar kitur, žmogus prisimena, kad prieš dvi dešimtis metų jis turėjo vieną užaugintą sodo medelį tarp milžiniškų akmenų, ir kaip jam buvo gerai. Ir Lietuvoje, ir Europoje yra entuziastų, kurie nenori prarasti ryšio su gamta, su kaimynais. Prioritetai teikiami visai kitoms vertybėms.

R.PAULAUSKAS: Čia, manau, į temą būtų vienas pasiūlymas Vyriausybei. Ekonominė krizė, kuri ištiko pasaulį ir Lietuvą, gali tęstis ilgai ir maža tikimybė, kad viskas bus taip, kaip buvo anksčiau. Gyventi prisipirkus akcijų ir nieko neveikiant turtėti vargu ar bus galima. Išnyks daug darbo vietų, sakykime, visokie finansų makleriai, analitikai. Jiems, nori ar nenori, reikės dairytis kito darbo. Ir krizė privers dalį visuomenės ieškoti pragyvenimo šaltinio. O jis Lietuvoje guli dirvonuojamos žemės pavidalu. Aš Vyriausybės vietoje įkurčiau kokį nors darinį, kuris pradėtų švietimo darbą ta kryptimi. Kad žmonės nelauktų, kol krizė pasibaigs, o jau dabar bandytų rasti pragyvenimo šaltinį iš žemės. Nes, dar kartą kartoju, maža tikimybė, kad grįšime į ankstesnį būvį.

J.RAMONAS: Ta krizė turi ir pliusų. Visi norėjo gerai gyventi nedirbdami. Akcijų prisipirkai už šimtą litų, pardavei už šimtą keturiasdešimt ir jau turčius.

R.PAULAUSKAS: Visi galvojo, kad išrado amžinąjį variklį. Amžinųjų variklių nebūna.

J.RAMONAS: Aš, kaip kaimietis, manau, kad dirbantis žmogus turi būti apsuptas pagarbos. Nesvarbu, ar šlavėjas, ar mokytojas, žemdirbys, verslininkas, tik ne vagis. Lietuvoje per pastaruosius 20 metų pavogei milijoną - verslininkas. Dirbi- tinginys, žioplys ir nemokantis prisitaikyti prie gyvenimo. Taip būti negali.

A.BURAČAS: Aš norėčiau pasakyti, kad Europos integracija kelia gausybę problemų ir pavojų. Pavyzdžiui, prarasti žemes. Spaudoje pasirodo faktų apie tai, kad žemė, kur galima steigti logistikos terminalus prie didžiųjų magistralių, jau nebepriklauso lietuviams. Nemaža dalis praskolinta bankams ir panašiai. Deja, statistika neatspindi užslėptų procesų. Smulkiųjų ūkininkų vien nuo 2000-ųjų sumažėjo maždaug 10 procentų. Smulkiųjų ūkininkų, kurie yra tikri kaimiečiai. Yra ir kiaulių fermų, ir kita. Mes jau nežinome, kiek žemės yra ne lietuvių rankose. Integracija į Europą kelia specifinių naujų pavojų. Apie tai niekas nešneka valstybiniu mastu. Nėra valstybinės vizijos, kaip kaimas turėtų apsisaugoti nuo tokių užslėptų pavojų. Tokių kaip finansų krizė.

R.PAULAUSKAS: Žemės pardavimo užsieniečiams apribojimai galioja iki 2011 metų. O toliau? Ar nereikėtų šiandien iškelti iniciatyvos pratęsti tuos apribojimus.

J.ROŽAS: Aišku, gera idėja. Reikėtų apie tai mąstyti. Bet oponentai pasakys - integracija į Europos Sąjungą...

A.BURAČAS: Mes žiūrime į sutartis su Europos Sąjunga (ES) kaip į Šventąjį Raštą, kur negalima keisti jokios raidės. Bet ir airiai, ir danai nuolat derasi. Buvo padaryta klaida sutikus su atominės elektrinės uždarymu. Ir tokių klaidų yra daug.

R.PAULAUSKAS: Mūsų derybos su ES buvo nuolankaus žmogaus, baudžiauninko, derybos su ponu. Tą pripažinkime ir nevaidinkime patys prieš save. Ką jau davė ponas nuo savo stalo, tą ir ėmėme. Ir dabar mes iš ES žemės ūkiui gauname daugiau ar patys finansavome daugiau?

J.RAMONAS: Absoliučiais skaičiais, be abejo, daugiau. Bet žiūrėkime, ką praradome. Iki įstojimo linus dar auginome, turėjome šiokią tokią pramonę. Dabar ne. Cukriniai runkeliai nueina nuo arenos. Galvijus auginome, dabar nebereikia. Kiaulių, jeigu į Rusiją negalėsime išvežti, nereikia. Dvi šakos, kurios dar gyvena, - pieno ūkis ir grūdai. Visa kita sunaikinta. Žiūrint, kiek praradome, kažin ar atperka absoliučiais skaičiais.

R.PAULAUSKAS: Ar į tuos skaičius įeina išmokos žmonėms, kurie pasitraukia nuo žemės?

J.RAMONAS: Čia viskas.

A.BURAČAS: Jau pasirašant ES sutartį buvo numatyta, kad išmokos Rytų ir Centrinės Europos šalių ūkiams bus kur kas mažesnės negu Vakarų Europoje. Taip iš esmės užprogramuojamas konkurencijos nelygiavertiškumas. Numatomas atsilikimo tęsimas.

R.PAULAUSKAS: Tai ir vėl juk patys pasirašėme.

J.ROŽAS: Jeigu kaime nėra gamybos, tai ir mokinių mažėja, uždaromos švietimo įstaigos. Kaimas nyksta. Nyksta Lietuvos genofondas.

J.RAMONAS: Reikėtų kreiptis į miesto žmones, kad esame lietuviai ir turėtume kaimui padėti, o kaimas - miestui. Gal nuvalkiotos frazės, bet pirkime lietuviškus produktus.

R.PAULAUSKAS: O tos kiaulės, kurios išaugintos Lietuvoje danų fermoje. Kaip jas vertinti?

J.RAMONAS: Čia jau prasideda problema. Labai jau toli nueita. Bet dar yra šiltnamiai, yra daržovės, yra bulvės, yra pienas. Nors dėl pieno... Prancūzų "Danon" firma užkariauja prekybos centrus.

R.PAULAUSKAS: Mes resursų ne taip jau daug turime. Mano supratimu, žemė - tai vienas iš pagrindinių lietuvių tautos resursų. Pinigų darymo mašina.

J.RAMONAS: Po "Mažeikių naftos" visas agroverslo sektorius daugiausiai sumoka pinigų į biudžetą. Vadinasi, mūsų potencialas yra didelis.

R.PAULAUSKAS: Yra susikūrusi Lietuvos kaimo išlikimo visuomeninės tarybos iniciatyvinė grupė. Jūs esate jos nariai. Kaip suprantu, bandysite prieš tą organizuoti Žalgirio mūšį.

J.ROŽAS: Galima neturėti duonos, neturėti kitų išteklių, bet jeigu bus žlugusi žmogaus dvasia, tai mūsų žmogus taip pat bus žlugęs. O kaimo žmogaus dvasią kelti be kultūros, švietimo neįmanoma. Išyra bendruomenės, tradicijos, visi kiti dvasiniai saitai, kurie siejo ilgus šimtmečius mūsų kaimo žmones.

A.BURAČAS: Žodžiu, suremkime pečius, kaip Žalgirio laikais, kad padėtume kaimui.

R.PAULAUSKAS: Padėtume sau, akademike.

A.BURAČAS: Sau. Ilgus šimtmečius kaimas padėjo Lietuvai, bet atėjo laikas, kai reikia visomis išgalėmis padėti kaimo žmonėms išsaugoti suinteresuotumą išlikti tokiems, kokie jie nori būti savo gyvenamoje žemėje.

J.RAMONAS: Kaimas - ne vien duona, bet ir dvasiniai dalykai. Kur išliks tautiškumas, papročiai ir kalba? Kokiame nors bute devynaukštyje Vilniuje ar kaime? Įsitikinęs, kad kaime. Tai atsigręžkime veidu į kaimą. Padėsime kaimo žmogui, padėsime Lietuvai, padėsime sau. Aš kviečiu visus susivienyti ir daryti viską, kad Lietuva išliktų. Ne agrariniai reikalai čia esmė.

R.PAULAUSKAS: Dėkui visiems.

Jonas RAMONAS
Svečias

▶ Turime padaryti viską, jog kaime išliktų lietuviškumo dvasia. Nebus kaimo, nebus Lietuvos

Juozas ROŽAS
Svečias

▶ Maža Vyriausybės rūpesčio kaimo ateitimi. Matau kaimo žmogaus dvasinį nuosmukį

Antanas BURAČAS
Svečias

▶ Reikia kovoti už kaimą, ne prieš ką nors. Kad būtų nuosekli Lietuvos kaimo vizija

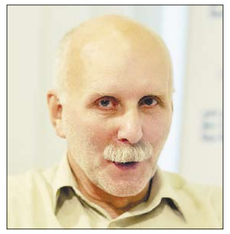

Rolandas PAULAUSKAS
Žalgirietis

▶ Mano supratimu, žemė - tai vienas iš pagrindinių lietuvių tautos resursų. Pinigų darymo mašina

Visa konferencijos medžiaga yra

www.respublika.lt

Lietuvos kaimas šaukiasi pagalbos

Lietuvos kaimo išlikimo visuomeninės tarybos iniciatyvinės grupės PAREIŠKIMAS

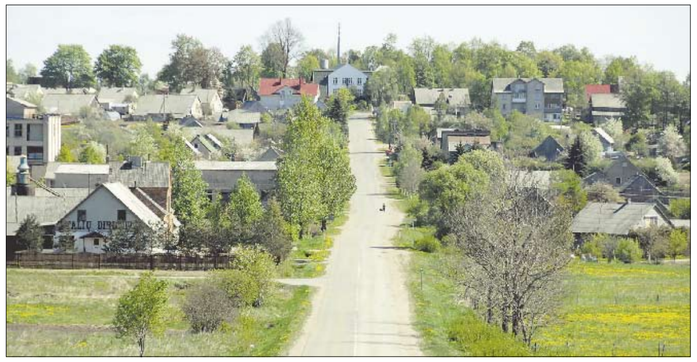

Lietuvos kaimui, šimtmečiais buvusiam tautos tradicijų ir kalbos puoselėtoju, šiandien iškilo išlikimo grėsmė. Kaimo gyventojų ekonominius, socialinius ir kultūrinius poreikius valstybė ignoruoja, nesudaro galimybių jiems plėtotis, o jaunajai kartai energingai dalyvauti Lietuvos integracijoje į Europos bendruomenę. Žemės ūkio produktų gamyboje valstybės nekontroliuojami ekonominiai santykiai sudarė galimybę perdirbimo įmonėms ir prekybos tinklams pasisavinti kone visą žemdirbio sukuriamą pridėtinę vertę. Padrikos ūkininkų turgelių kūrimo iniciatyvos, kad ir kokios jos būtų patrauklios, iš tikrųjų atskleidžia valstybės politikos kaimo atžvilgiu bejėgiškumą. Valdžia per žiniasklaidą sukūrė iliuziją, kad kaimas yra pertekęs ES pinigais. Deja, taip nėra. Struktūrinių fondų paramos lėšomis įstengia pasinaudoti tik nedaugelis stambesniųjų ūkininkų, o tiesioginės išmokos už pasėlius ir pievas nepadengia net tos dalies, kuri per mažas supirkimo kainas nukeliauja į perdirbėjų ir prekybininkų kišenę. Dideja kaimo gyvenimo lygio atsilikimas nuo statistinio Lietuvos gyventojo pragyvenimo lygio.

Apgailėtina ir vis blogėjanti kaimiškųjų vietovių socialinė ir kultūrinė būklė. Jau net ir į didesnes kaimo gyvenvietes nebeužsuka joks autobusas, duris užveria pašto skyriai, prastėja infrastruktūra, nuo kaimo tolsta sveikatos apsauga, masiškai uždaromos kaimo mokyklos, bibliotekos, kultūros įstaigos. Savivaldybės, spręsdamos savo finansines problemas, visa tai dangsto švietimo ir kultūros tinklo vadinamuoju optimizavimu, kurio kriterijai niekam nėra žinomi. Daugelyje kaimo vietovių iš tikrųjų mažėja vaikų skaičius, tačiau neretai tai būna savivaldybių trumparegiškų sprendimų pasekmė - jaunos šeimos nenori kurtis kaime, kur nėra mokyklų ir kultūros įstaigų. Aktyviausių kaimo gyventojų, galinčių tapti valstybės turto kūrėjais, emigracija tapo esminiu dabarties ženklu. Apmaudu, tačiau centrinė valdžia šios padėties tarsi nemato. Vos keliasdešimt energingų ir aktyvesnių kaimo bendruomenių neįstengia pakeisti situacijos visoje šalies provincijoje.

Suvokdami itin sudėtingą Lietuvos kaimo būklę, kurioje jis atsidūrė vykstant ekonomikos, žemės ir kitų sričių reformoms, pareiškiame, kad toliau nevalia toleruoti nekoordinuotos ir nemokšiškos valstybės kaimo politikos. Per prabėgusius metus buvo sukurta dešimtys strategijų, tačiau kaimas iki šiol neturi savo ateities vizijos. Nei valdžia, nei visuomenė nežino, kokią norime matyti Lietuvos kaimiškąją dalį, jos atokesnes vietoves bei mažesniuosius miestelius. Tai priekaištas daugiau ankstesnėms vyriausybėms ir seimams, dėl kurių neveiklumo kaimas ir atsidūrė ties išlikimo slenksčiu.

Įžvelgiame ir dar vieną itin pavojingą tendenciją - tai svetimos kalbos ir subkultūrų skverbimasis į tautinę terpę. Daugeliu atvejų tai jau ne kultūrų mainai, ne siekis geriau pažinti kitas tautas, o įkyrus ir net agresyvus primetimas to, kas mums svetima. Esame realistai - valstybių ekonominė integracija, darbo jėgos migracija, nevaržomas piliečių judėjimas sudaro sąlygas skverbtis galingesnėms kultūroms, daryti įtaką tautiniam savitumui. Tačiau peržengus tam tikrą kritinę ribą tautos asimiliacija gali tapti negrįžtamu procesu. Pasaulio istorija žino begalę tokių atvejų. Ar norime papildyti išnykusių tautų sąrašą? Todėl visomis išgalėmis privalome saugoti savo kalbą ir kultūrą, puoselėti kaimo tradicijas, ugdyti joms deramą pagarbą. Kaimiškoji tautos dalis per šimtmečius išugdytais būdais sugebėjo priešintis svetimų kalbų plitimui ir kultūrų įtakai. Praradę kaimą, neteksime ir šio natūralaus mūsų tautos imuniteto.

Vienykimės ir burkimės tam, kad bendromis pastangomis padėtume kaimui atsitiesti ekonomiškai ir dvasiškai, užimti deramą vietą tautos gyvenime. Tikimės, kad dabartinis Seimas ir Vyriausybė išgirs mūsų nerimą ir pritars mūsų veiklai.

Skelbiame šiuos pačius bendriausius savo veiklos tikslus:

- valdžios institucijoms padėti įgyvendinti subalansuotą politiką kaimo atžvilgiu; siekti, kad gamybiniai žemės ūkio reikalai neužgožtų kaimo švietimo ir kultūros, nežlugdytų jo dvasinio prado;
- kelti viešumon kaimo švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos ir kitas socialines problemas, inicijuoti bendras diskusijas, teikti valdžiai pagrįstus pasiūlymus;
- valdžiai, politikams ir visuomenei, ypač miesto bendruomenei, padėti suvokti kaimo vaidmenį tautos ir valstybės gyvenime;
- inicijuoti mokslinius tyrimus, kurie padėtų identifikuoti tikrąją kaimo vietovių ekonominę, socialinę ir kultūrinę būklę, išryškintų naujausius kaimiškųjų vietovių gyventojų struktūros bei ūkinės veiklos pokyčius ir atskleistų realias galimybes, diegiant europinio kaimo plėtros kryptis;
- prisidėti rengiant šiuolaikinio Lietuvos kaimo ateities viziją.

Kviečiame neabejingus kaimo likimui ir ateičiai dalyvauti Lietuvos kaimo išlikimo visuomeninės tarybos veikloje.

Iniciatyvinės grupės nariai:

1. Buračas Antanas, Mykolo Romerio universiteto profesorius, LMA akademikas
2. Dužinskas Raimundas, Vilniaus pedagoginio universiteto prodekanas
3. Girdziušas Alfredas, fotomenininkas
4. Išoraitė Margarita, Mykolo Romerio universiteto docentė
5. Jakubonienė Rūta, Pilnų namų bendruomenės projektų vadovė
6. Jasaitis Jonas, Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centro direktorius
7. Jaskelevičius Kęstutis, Vilniaus kooperacijos kolegijos docentas
8. Juravičius Jonas, Alytaus rajono Miroslavo seniūnas
9. Karlienė Danutė, Savivaldybių viešųjų bibliotekų asociacijos pirmininko pavaduotoja
10. Mituzas Laimonas, Pilnų namų bendruomenės moderatorius
11. Ozolas Romualdas, Kovo 11-osios Akto signataras
12. Peckus Antanas, ūkininkas
13. Peckuvienė Danguolė, ūkininkė, rašytoja
14. Ramonas Jonas, Lietuvos Respublikos Seimo narys
15. Rožas Juozas, Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos mokytojas
16. Šapranauskaitė Gita, Rumšiškių muziejaus dvaro akademijos direktorė
17. Urbanavičienė Dalia, Lietuvių etninės kultūros draugijos pirmininkė

Žalgiriečiai sveikino Lietuvą!

Vakar daugelyje šalies miestų ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMO nariai visus lietuvius sveikino Žalgirio mūšio dienos proga.

Žalgiriečiai dalijo praeiviams skrajutes, primenančias, kad kitąmet 600-ąjį jubiliejų skaičiuosiantis istorinis mūšis Lietuvai yra svarbus ir šiandien - būtina pažadinti lietuvių tautinius jausmus ir vienytis šalies labui.

"Su švente!" - taip į vilniečius, klaipėdiečius, šiauliečius, panevėžiečius, alytiškius ir kitų miestų gyventojus kreipėsi tautiškumo idėjas skleidžiantys žalgiriečiai. Daugelis praeivių greitai susigaudė, kokia gi ta šventė, ir įrodė, jog taip pat yra neabejingi Lietuvai, judėjimui ir istoriniam Žalgirio mūšiui.

Vakar Žalgirio mūšis skaičiavo jau 599-uosius metus. 1410 m. Vytautas Didysis su Jogaila laimėjo istorinę pergalę prieš Kryžiuočių ordiną. Tuomet buvo kalaviju įrodyta, kad Europa turi paisyti Lietuvos.

"Žalgirio" inf.

ŽALGIRIS

Nr. 19

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

Specialus dienraščio "Respublika" priedas

K.Jaskelevičius: "MANO Valstybėje būtų tausojama žemė"

Žalgirio mūšio išvakarėse ne vienas amžininkas užsiminė, kad šiandien su Žalgiriu kiltų į mūšį už kalbą, pilietiškumą, tautą, teisybę... "Už pačią Lietuvą, kurios visa esmė - žemė", - patikslino ekonomikos mokslų daktaras Kęstutis Jaskelevičius.

Kam priklauso Lietuvos žemė - dabar jau didelis klausimas. Tad tradiciniame "Žalgirio" interviu, kurio ašis - ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMO manifesto teiginiai, su KJASKELEVIČIUMI ir bandėme rasti atsakymą į klausimą: ar dar nepralaimėjome mūšio už žemę?

- MŪSŲ Valstybėje brangus kiekvienas pilietis. JŲ Valstybėje piliečiai priversti emigruoti.

- Mes daugiausia kalbame apie fizinę emigraciją, išvykimą dirbti svetur ilgesniam ar trumpesniam laikui. Tačiau esama daug baisesnio reiškinio. Tai dvasinė emigracija, kuri atsiranda tuomet, kai valdžia tiesiog pamiršta savo šalies piliečius. Į tokią dvasinę emigracijos būseną nūnai yra patekusi iš esmės visa kaimiškoji Lietuva.

Kaimiškosios Lietuvos vaidmuo tautos istorijoje yra, mano nuomone, tiesiog iki galo nesuvokiamas, o todėl nuvertintas ir sumenkinamas. Tuo tarpu ar ne kaimas šimtmečiais buvo tautiškumo ir tradicijų puoselėtojas, kalbos puoselėtojas? Ar ne kaimiškose bendruomenėse ir šeimose iš kartos į kartą būdavo perduodami papročiai, dainos, amatų įgūdžiai? Ar ne kaimiškoji Lietuva tylomis, ir ne tik, sugebėdavo pasipriešinti galingesnių kultūrų, rusų, lenkų, vokiečių, invazijai? Tuomet, kai miestų bendruomenė, ko gero, pati gerai nesuvokdama pasekmių, mielai mėgdžiodavo svetimšalių manieras, madas, valgių receptus, o bjauriausi - svetimą kalbą, sparčiai risdavosi nutautėjimo nuokalne, kaimų bendruomenės dėl savo įgimtojo konservatyvumo visa tai tarsi atsverdavo. Šitaip buvo išsaugomas savotiškas balansas tarp tariamo miestų mobilumo ir modernumo ir kaimo lėtumo ir konservatizmo. Deja, dabar šis balansas yra pažeistas. Kaimiškoji Lietuva jau du dešimtmečius yra ujama ir niekinama tiek ekonomiškai, tiek dvasiškai.

- MŪSŲ Valstybėje viešojoje erdvėje vyrautų lietuvių kalba. JŲ Valstybėje, labiau nei tarybiniais metais rusų, dominuoja anglų kalba.

- Vienas iškiliausių tarpukario Lietuvos valstybės veikėjų ilgametis žemės ūkio ministras Jonas Aleksa savo rankraštiniame veikale "Mano testamentas lietuvių tautai" rašė: "Lietuviškas kaimas savo kalba yra susikūręs paminklą, matyt, dargi vertingesnį negu senovės graikai savo epu ir kalba. Tai yra tikrai genialus mūsų ūkininkijos poros tūkstantmečių kūrybos vaisius kaimietiškomis civilizaciškai neišplėtotomis gyvenimo sąlygomis".

Šiandienos kaimas yra atsidūręs ties išlikimo slenksčiu, o gal ir net peržengęs. Ūkiniai reikalai yra visiškai užgožę dvasinius ir socialinius dalykus. Išgalvojus kažkokį švietimo optimizavimo planą, masiškai uždaromos kaimiškosios mokyklos, buvusios jo kultūrine ir dvasine atrama, nyksta bibliotekų tinklas, nuo kaimo tolsta sveikatos apsauga. Ir tai atima iš kaimiškosios bendruomenės galimybę atlikti, kaip ankstesniais laikais, natūralią tautos dvasinės apsaugos funkciją. Iškabų vien anglų kalba jau randasi ir provincijos miestuose. Drįstu teigti, kad integracijos ir globalizacijos procesų forsavimas, kurio visomis išgalėmis siekė tarptautinio kapitalo galybė, aštrėjant ekonominėms problemoms atlėgs. Daugelis valstybių artimiausiu metu vėl sieks, ir jau siekia, antiintegralumo, gal net kultūrinio ir ūkinio uždarumo. Norint tuo įsitikinti, pakanka pažvelgti į Prancūzijos, Olandijos, Anglijos, kitų valstybių kultūrines ir socialines problemas. O ką jau kalbėti apie Lietuvą ar Latviją. Tačiau galutinai neišnykti nūnai vykstančioje kultūrų ir religijų maišalynėje sugebės tik tos tautos, kurios išsaugos būtent savo kaimiškąją sritį. Ir neabejotinai tam tikras intelektines galias, suvokiančias tikrąjį kaimo vaidmenį tautos gyvenime ir jos išlikimui. Štai tos miesto ir kaimo intelektinės galios ir vienijasi mėgindamos kurti organizacinį darinį, kuris padėtų politikams, valdžiai ir net nemažai daliai visuomenės suprasti tą lemtingą kaimiškosios Lietuvos vaidmenį.

- MŪSŲ Valstybėje užsėtas būtų kiekvienas laukas, JŲ Valstybėje želia krūmai ir piktžolės.

- Kaimo naikinimas vyksta dviem keliais: kultūriniu-dvasiniu ir ekonominiu. Ekonominiame kelyje pasitelkiami patys įvairiausi scenarijai: skatinamas ankstyvas pasitraukimas iš prekinės gamybos, sukuriamos diskriminacinės ūkinės sąlygos, kaimo gyventojai gera valia ir net prievarta verčiami parduoti savo žemes ūkio bendrovėms ar miestelėnams, o pastaraisiais metais net ir užsieniečiams. Kaimo ekonominio naikinimo priemonių arsenalą papildo korumpuota teritorijų planavimo sistema, alinama socialinė sfera, daugelyje vietovių kaimas be jokio reikalo paverčiamas saugomų teritorijų rezervatais. Šitaip kaimiškoji buitis tampa atgrasi jaunoms šeimoms, kaimas netenka ekonominio ir dvasinio gyvybingumo ir yra pasmerktas prarasti tautos stuburo vaidmenį. Ar benorės tokiame kaime gyventi jauna agronomo, veterinaro, gydytojo, mokytojo, miškininko arba tiesiog ūkininko šeima.

Dar viena pavojinga tendencija - žemės ūkio gamybą vis labiau įvairiais pavidalais užvaldantis akcinis kapitalas. Deja, kas tinka pramonei, statybų ar paslaugų verslui, tas nepriimtina žemės ūkiui. Kodėl? Todėl, kad akcinis kapitalas žemės ūkio gamybos sektoriuje reiškia samdomojo darbo sistemos įsivyravimą kaime, o tai modernių kumetynų atkūrimas. Antai vien per 2002-2007 m. samdomų darbuotojų skaičius žemės ūkyje išaugo nuo 28,3 tūkst. iki 40,6 tūkst., o šeimos narių, dirbančių savo ūkiuose, sumažėjo nuo 152,3 tūkst. iki 73,4 tūkst. Ar galima lyginti šeimininko-ūkininko ir samdomo darbuotojo-kumečio motyvaciją? Kaimas ir žemės ūkio produktų gamyba ypatingi tuo, kad čia turi vyrauti darbas sau. Tik tuo atveju kaimas bus gyvas. Tai išplaukia iš vieno paprasto dalyko, kurį, deja, ne visi pastebi, - žemės ūkio produktų gamyba kaimo žmogui yra jo gyvenimo būdas. Suardyk šią vienovę ir nebeliks kaimo dvasios, liks tik fizinė retai apgyvendinta teritorija.

- O kokia būtų JŪSŲ PATIES Valstybė? Kuo ji skirtųsi nuo JŲ Valstybės?

- MANO valstybėje būtų tausojama žemė ir ją dirbantis kaimo žmogus. Juk iš esmės žemė yra vienintelis mūsų išteklius. Todėl mano valstybėje nebūtų džiūgaujama dėl sparčiai mažėjančio užimtų darbuotojų skaičiaus žemės ūkio veikloje ir menkstančio jo indėlio į bendrąjį vidaus produktą (BVP). Svarbu išsklaidyti mitą, kad šitaip, girdi, mes vejamės išsivysčiusias industrines valstybes, tokia kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, Anglija, Olandija, Prancūzija, kur didelę dalį sudaro paslaugų ir finansų sektoriai. Ką reiškia "išvystytas" finansų sektorius, gyvenimas jau pademonstravo. Ir būtinai demaskuočiau tuos idiotus, kurie mėgina grįsti teorinius teiginius apie kažkokį žemės ūkio gamybą plečiančių kraštų atsilikimą. Beje, šiuos teiginius mielai kartojo visi ligšioliniai premjerai ir žemės ūkio ministrai. Ir štai rezultatas: 2002 m. žemės ūkyje dirbo 242 tūkst. žmonių ir tai sudarė 17,2 proc. šalies ūkyje dirbusių darbuotojų, o 2007 m. jau dirbo perpus mažiau (146,1 tūkst.). 2000 m. žemės ūkis sukūrė 6,3 proc. BVP, o 2008-aisiais - jau tik 4 proc. Svarbu kuo greičiau atsikratyti stereotipų ir suvokti, kad išplėtotas agrarinis sektorius ir didesnė jo dalis BVP - tai nėra joks šalies atsilikimo požymis. Ar išgyvena dėl to Airija ir Naujoji Zelandija? Ir žemės ūkyje gali būti kuriamos aukštos agrotechnologijos ir intelektiniai produktai naujų augalų ir gyvūnų veislių pavidalu, plečiant ekologinį sektorių, tobulinant maisto produktų perdirbimo technologijas ir pan. Ir įsisąmoninkime, kad sunaikinę kaimiškąją tautos dalį išnykti pasmerksime visą tautą. Beliks tik nominali Lietuvos valstybės teritorija, kažkieno valdoma ir kontroliuojama...